

Prof. Dr. Dietrich Stollberg,
1937, TGI-gegradueerde,
groepstherapeut,
lid van verschillende
beroepsverenigingen.
www.dietrich-stollberg.de

Vertaling:
Ineke van de Braak,
Phien Kuiper

**TGI is niet per definitie
politiek gericht maar
heeft wel duidelijk
politieke aspecten in
zich en het is door Ruth
Cohn, vanuit pijnlijke
politieke ervaringen,
ontwikkeld om 'de
samenleving te
humaniseren'.**

Politieke

Ruth Cohn's engagement was door en door politiek. Zij 'zocht ..., bij het zien van de bedreiging van de wereld, naar een verbinding tussen politiek en humanistische psychologie, gedreven door de overtuiging, dat de politieke beweging een psychologisch fundament nodig heeft, net zo als de psychologisch-therapeutische beweging zich zou moeten voortzetten in politieke actie' (F. Schulz von Thun).

Cohn noemt haar TGI-werk 'een idee dat zich vanaf het begin heeft gericht op het beïnvloeden van sociale verbanden, van politiek en samenleving ...' (per brief aan de auteur). Dit is zonder moeite in al haar teksten te vinden. Dit betekent echter nog niet dat TGI per definitie politiek is. Het is echter ook niet zo dat TGI alleen politiek is als er een politiek thema wordt bewerkt. TGI bevat onmiskenbaar en van meet af aan politieke aspecten.

Ruth Cohn richt zich daarbij sterk op het individu en zijn verantwoordelijkheid en sociale- en taakgerichtheid, minder op de gemeenschap van een volk of grote belangengroepen, die in conflict raken. Wanneer zij haar gedachten laat gaan over het individu in relatie tot de ander en zijn taak in de gemeenschap waar hij deel van uitmaakt, worden haar overwegingen zeer snel wereldpolitiek van aard, ja zelfs 'kosmisch'. Zij vreest de ondergang van de

politiek

implicaties van TGI

wereld die door egoïsten en racisten wordt veroorzaakt en hoopt tegelijkertijd op de overwinning van medemenselijkheid en actieve participatie, mondigheid en verantwoordelijkheid ('humanisering').

1. Wat verstaan we eigenlijk onder 'politiek'?

1.1 | Het antwoord kan alleen globaal gegeven worden en benadrukt in ieder geval de aspecten die bij Cohn steeds weer duidelijk terugkeren. In de politiek staat de verhouding tussen sociale verbanden en de houding van het individu ten aanzien van de samenleving en omgekeerd ter discussie. Bij TGI gaat het in eerste instantie om de bekwaamheid van de concreet aanwezige individuen of kleine groepen die met elkaar in interactie gaan. Cohn legt de nadruk op een vanzelfsprekendheid, die helaas niet vanzelfsprekend is: de mens is niet almachtig maar ook niet machteloos. Dit moet als 'sociaal leren' worden uitprobeerd en ervaren. Meelopen en ondergeschikt zijn niet gewenst. Aangezien individuen, groepen of collectieve verbanden altijd belangen hebben kunnen conflicten niet uitblijven. Hier oplossingen voor te vinden is een centrale opdracht voor de politiek, net zoals voor het leren werken met TGI.

In de Oudheid ging men er al van uit dat de mens een 'zoon politikon' (gemeenschapswezen Platon, Aristoteles) is. Niemand kan alleen voor zichzelf en alleen als privé-persoon leven. De mens organiseert zich in familie of andere gemeenschappen om goed te kunnen leven en overleven. Wat iedereen aangaat noemt de Romein 'res publica': openbare aangelegenheid, afgeleid van het Griekse begrip 'politiek', dat hiervan een voorloper is. Wat openbaar is, maakt in ieder geval in principe de participatie van iedereen mogelijk. Sommigen nemen weliswaar, op zijn minst tijdelijk, leiderschapsrollen op zich, zij blijven echter afhankelijk van de ondersteuning van de anderen, ze hebben hun legitimatie nodig. Ze kunnen slechts zo lang leiden als zij door de meerderheid (die in de regel meer macht heeft dan de minderheid) worden getolereerd en/of van hen een opdracht krijgen (delegatieprincipe). Deze opdracht geeft hen macht. Zo lang mensen zich willen laten leiden, geven ze eigen macht uit handen. Wie iets wil krijgen geeft macht aan hem die belooft te

geven. De machtige kan geven of weigeren zolang de anderen hem die macht toeschrijven en min of meer in hem geloven.

1.2 | In ieder geval ontstaan steeds weer conflicten, zodra mensen samenleven en zich bewust worden van hun eigen behoeften. (Dat begint al in de kindertijd tussen broertjes en zusjes). Ook als meer mensen tegelijk de leiding op zich willen nemen en gaan concurreren of rivaliseren, kan dit leiden tot conflicten. Een mogelijke uitweg is de coöperatie (oligarchie, tegenwoordig bijvoorbeeld in politieke partijen), als het doel duidelijk is. Consensus en compromis zijn oplossingsmogelijkheden die een waarborg nodig hebben (bijvoorbeeld door een handdruk of contract). Bij politiek horen dan ook ordening, regels en structuren. Waar deze niet of onvoldoende aanwezig zijn en de onderlinge afstemming van belangen niet lukt, komt de vrede in gevaar.

Zodra een conflict met andere groepen ontstaat (bijvoorbeeld om beschikbare middelen) nemen conflicten binnen de groep af en komen gemeenschappelijke doelen, taken en belangen op de voorgrond. De gemeenschappelijke 'vijand', de dreiging en de angst zorgen voor onderlinge samenhang. Deze functie van 'de vijand' kan ook worden ingenomen door een opgave, een taak die voor de gemeenschap of groep van levensbelang is.

1.3 | Aangezien mensen zich steeds weer in nieuwe situaties bevinden moeten zij zich steeds weer aanpassen en veranderen: het leven, met name ook het sociale leven, is een eeuwigdurend proces. Vandaar dat ook eenmaal gemaakte afspraken en consensusformuleringen, wetten en structuren snel weer achterhaald zijn en vernieuwd moeten worden. In plaats van statische situaties is dynamiek van belang. De balans tussen individu en collectief kan niet in een statisch evenwicht vastgelegd worden maar moet in een conflictrijk sociaal krachten spel op een dynamische wijze uitgebalanceerd worden. Wanneer oftewel het individu oftewel het collectief in een eenzijdige machtspositie terecht komt, hebben we te maken met een dictatuur. Op een bepaald moment zal dit leiden tot een opstand. De toch al voortdurend bedreigde vrede is in gevaar. Het is daarom van belang dat de individuen voldoende mogelijkheden hebben het handelen van het

Ter discussie staat de verhouding van het individu ten aanzien van de samenleving en omgekeerd.

collectief te beïnvloeden (verkiezingen zijn hiervoor helemaal niet toereikend) en dat anderzijds het collectief op verantwoordelijke wijze wordt vertegenwoordigd. Er moet een goede verhouding zijn tussen basisdemocratie en democratie door vertegenwoordiging.

1.4 | Voorwaarden voor een constructieve wisselwerking tussen individu en samenleving zijn sociale participatie, verantwoordelijkheidsgevoel en solidariteit, kunnen waarnemen van eigen belangen en die van anderen, bereidheid tot redeneren en geweldloze uitwisseling om te komen tot afstemming van verschillende belangen, eens worden over wat noodzakelijk is en wat het gemeenschappelijk doel is, moed en burgermoed, conflict- en (zowel actieve als passieve) kritiekvaardigheden, partnerschap in plaats van autoritaire hiërarchie en leiding, zelfdiscipline in plaats van gehoorzaamheid, kunnen waarnemen van wederzijdse afhankelijkheid, afbouwen van zedenpreken en vooroordelen ten gunste van realiteitszin en oordeelsvorming per situatie, tolerantie ten aanzien van uiteenlopende opvattingen, ten aanzien van het vreemde en buitenlanders. Om het allen die bij een samenleving horen mogelijk te maken hun kennis en vaardigheden te kunnen inbrengen en te kunnen deelnemen aan de maatschappelijke ontwikkeling, is transparantie van de informatie net zo noodzakelijk als vertrouwen in vertegenwoordigers (delegatieprincipe) en betrouwbaarheid van de afgesproken structuren.

1.5 | Aangezien een samenleving niet kan bestaan zonder goederen en dus economie moet bedrijven moeten de verhoudingen van bezit, participatie- en verdelingsmodaliteiten geregeld worden: moet er sprake zijn van privé-eigendom - en wat moet de bijdrage zijn aan het bruto

sociaalproduct? Centrale begrippen in deze samenhang zijn rechtvaardigheid en duurzaamheid. Economie en kapitaal beïnvloeden het samenleven in een moderne maatschappij zo sterk, dat al van het primaat van de economie ten opzichte van de politiek wordt gesproken (K. Marx; B. Brecht: 'Eerst komt het vreten, dan de moraal'). Globalisering is in deze samenhang onvermijdelijk.

1.6 | Met de 'moraal' hebben we het over waarden. Iedere samenleving beroept zich op gemeenschappelijke basiswaarden, op een fundamentele consensus over ethische kwesties, waaraan meestal de gouden regel: 'Wat jij niet wilt dat jou geschiedt, doe dat ook de ander niet' ten grondslag ligt. Humanisten hanteren daartoe de visie van een waardegebonden politiek. Ruth Cohn benadrukt: 'Het gaat om waarden.'

Iedere samenleving beroept zich op gemeenschappelijke basiswaarden, op een fundamentele consensus over ethische kwesties, waaraan meestal de gouden regel: 'Wat jij niet wilt dat jou geschiedt, doe dat ook de ander niet' ten grondslag ligt.

De universele waarde van vrede wordt in ieder geval bedreigd door voortdurende 'verdelingsgevechten' en de gerichtheid op winst van individuen en groepen die zich weinig laten beïnvloeden door waardeoriëntering. Wanneer alle maatschappelijke processen en instituten worden onderworpen aan economische principes en marktgerichtheid raken niet alleen de culturele activiteiten die geen winst opleveren in gevaar. 'Humaniteit' heeft weliswaar behoefte aan een economische fundering maar stijgt er ver boven uit.

1.7 | Dit alles wordt gestuurd door wensen/behoefte en angsten. Deze laten zich politiek beïnvloeden en misbruiken. Zo vermindert gehoorzaamheid aan het collectief bijvoorbeeld de angst die door eenzaamheid kan ontstaan. Uitgesloten worden van een samenleving is dan ook een harde straf. Wat voor een moderne samenleving meer dan ooit nodig is, zijn burgers die mondig en kritisch zijn en bereid zijn om deze actief mee vorm te geven. Wat zij moeten leren is sociale competentie - iets wat niet vanzelfsprekend overal wordt geleerd, maar waarmee men met TGI wel een heel eind kan komen.

2. Politieke aspecten van TGI

2.1 | De idealen van Ruth Cohn berusten op de verschrikkelijke ervaring van de Holocaust. Terwijl ze telkens weer hamerde op het visioen van de 'humanisering van de samenleving', waaraan zij met TGI wou bijdragen, ging het haar uiteindelijk om één ding: de angst en vijandigheid van de mens te overwinnen door het oefenen in mondigheid en het nemen van verantwoordelijkheid. Wat bij Sigmund Freud het vermogen tot liefhebben en werken heet, noemt Ruth Cohn actieve betrokkenheid en bereidheid tot vrede. De mensen moeten bevrijd worden uit hun dierlijke en door angst bepaalde strijd om voedsel of overleven en geleid worden naar een soeverein leven in broederschap en coöperatie. Het individu zou autonoom en tegelijkertijd betrokken, dat wil zeggen bewust van verantwoordelijkheid en sociaal, moeten leven in de samenleving, en deze zou hem mogelijkheden moeten bieden tot actieve deelname en vrijheid. 'Homo homini lupus' ('de ene mens is een wolf voor de andere') zou niet langer moeten gelden. Cohn vreesde de zelfvernietiging van de mensheid en trachtte hier haar humanistisch optimisme met veel energie tegenover te zetten.

Bijvoorbeeld: gerechtigheid: 'Gerechtigheid is niet mogelijk zonder herverdeling. Zolang de rijken rijker worden en de armen armer, is solidariteit niet gewaarborgd. Het gaat erom armoede tegen te gaan ... Eigenlijk gaat het niet alleen om Europa maar om de hele wereld ... Ieder zou een bestaansminimum moeten krijgen... Nu, wij mensen zullen nooit engelen worden maar op dit moment is de duivel los ... we zijn niet bereid om te delen...' (Cohn).

En dan spreekt de grondlegster van TGI over energiepolitiek, Europese integratie, wereldburgerschap, conflictoplossende (in)competenties van politici, solidariteit, ecologie en genetisch gemanipuleerd voedsel, communicatie als voorwaarde voor vrede: '... TGI is een heel klein stapje in de verbetering van de communicatie tussen mensen,' 'een mogelijk werktuig hiervoor'(Cohn).

2.2 | Hiertoe hebben de mensen behoefte aan verplichting tot en oefenen van fundamentele waarden. 'Hoe meer ik mij ... in de geschiedenis van de psychotherapie verdiepte, hoe meer het mij duidelijk werd dat het mense-

lijk leven zonder transcendente waardebevestiging niet denkbaar is. Dat wil zeggen: we hebben waarden nodig die boven het individu en boven de natie uitstijgen. We zijn bewoners van een wereld, en wanneer wij niet vinden dat het leven voor iedereen levenswaardig zou moeten zijn, dan houden mijn argumenten op.' (Cohn). Zelfverwerkelijking is vooral in de Psychoanalyse een therapeutisch doel geworden. ' Het individu heeft er echter alleen recht op zich verder te ontwikkelen, als het weet dat het in de wereld niet alleen is ... wij zijn een deel van het universum... Daar is mijn waardenfilosofie op gebaseerd. Ik kan alleen maar zeggen: 'Ik ben er voor mezelf en voor anderen.' (Cohn). Alleen voor anderen zou masochistisch zijn, alleen voor mijzelf isolationistisch; beide zouden ziekmakend zijn. ' Ik ben ik, omdat ik deel van het universum ben; dat is de realiteit. En dit weten en ernaar te leven, betekent voor mij weerstand bieden. Ik pleit voor geestelijke, voor culturele weerstand, niet perse weerstand die zich uit in manifestaties op straat ... Misschien wordt het ... de miljoenste of de tienmiljoenste mens, die zegt: 'Ik doe niet meer mee;... ik wil geen bewapeningswedloop meer ...' (Cohn).

We laten Cohn's ontelbare, maar geëngageerde, meestal associatief en onsystematisch in gesprekken uitgestrooide, gedetailleerde politieke en morele verklaringen terzijde - 'Ruth Cohn's politiek bewustzijn is zeer breed ontwikkeld' (v. Kanitz) - en richten onze blik rechtstreeks op TGI! Het zal direct duidelijk worden dat noch politiek noch moraal buiten beschouwing gelaten kunnen worden, aangezien Cohn ze zelf niet buiten beschouwing laat.

2.3 | De basis van TGI wordt gevormd door de drie axioma's. Het eerste verklaart: de mens is een psychobiologische eenheid, deel van het universum en zowel autonoom als interdependent. Onafhankelijkheid leidt tot uitsluiting, afhankelijkheid blijkt tot problemen te leiden. Het tweede axioma is ethisch van aard: 'eerbied voor al wat leeft',

Bij **politiek** horen dan ook ordening, regels en structuren.

Het gaat om de driehoek van zelfsturing, sturing door anderen, en meesturen die steeds **in balans** moet worden gehouden.

respect voor de groei ervan, het humane is waardevol, het inhumane waardebedreigend. Om dit axioma tot zijn recht te laten komen, moeten voortdurend beslissingen worden genomen. Het derde axioma wordt vaak pragmatisch-politiek genoemd: de mens kan vrij beslissen, binnen grenzen. De grenzen kunnen verruimd worden. Grenzen zijn bijvoorbeeld de beperkingen in gezondheid en intelligentie, materiële zekerheid en geestelijke rijpheid, met andere woorden ziekte en domheid, armoede en beperkte geestelijke rijpheid beperken onze vrijheid om beslissingen te nemen. 'Ik ben niet almachtig, ik ben niet machteloos, ik ben partieel machtig.' (Cohn). In het werken met TGI wordt ervan uitgegaan - en daar moet steeds weer opnieuw aandacht voor zijn - dat wij onszelf realistisch waarnemen; wij zijn namelijk in geen geval volledig vrij en onafhankelijk, maar op anderen aangewezen of door anderen beïnvloed, en tegelijkertijd kunnen wij binnen het kader van onze mogelijkheden ook zelf invloed nemen. De ethische gerichtheid van het tweede axioma vraagt nadrukkelijk om een dergelijke bewuste manier van invloed nemen en sociale participa-

tie. Kosmische en sociale context, afhankelijkheden en vrijheid, realiteitszin, humaniteit die in gevaar komt, macht en onmacht: de antropologische uitgangspunten van TGI zijn politiek, aangezien zij de verhouding tussen individu en samenleving thematiseren en een ethische basis willen bieden voor hoe mensen zich kunnen verhouden tot vrijheid en verbinding. Het gaat om de driehoek van zelfsturing, sturing door anderen, en meesturen die steeds in balans moet worden gehouden.

2.4 | Op basis van de axioma's zijn twee 'postulaten' geformuleerd: leid jezelf (wees je eigen chairperson = voorzitter)! En: sturingen hebben voorrang.

2.4.1 | Het thema leiding en leiden of geleid worden komt in sociale contexten, burgergemeenschappen, scholen, bedrijven, ziekenhuizen, instituten en organisaties in allerlei variaties voor. Vanzelfsprekend is het een thema voor iedere regering en haar oppositie. Kinderen moeten geleid worden om niet in gevaar te komen. Maar ouders zouden hen ook moeten stimuleren steeds zelfstandiger te worden. Mondigheid als doel

van een humane samenleving is een fundamentele werkhypothese van TGI. Dit moet mensen toerusten om hun eigen belangen en de belangen van de context waarin ze zich bevinden op elkaar af te stemmen en daarbij zowel zichzelf te vertegenwoordigen als de belangen te behartigen van het groter geheel waar ze deel van uitmaken. Dit basis-democratisch model, dat ook tot uiting komt in het werken in een kring in plaats van frontaal lesgeven, gaat niet zonder compromissen. Het doel is noch onderwerping aan de belangen van het collectief en zijn vertegenwoordigers, noch autocratisch gezag uitoefenen, maar een moeizaam proces van afwegen van belangen om tot een consensus te komen. In TGI-cursussen gaat het erom - vanuit het perspectief van het chairperson-postulaat - dat deelnemers zich niet afhankelijk opstellen van de leiding en de voorgestelde werkwijze en structuren of niet uit gemakzucht hun eigen verantwoordelijkheid, die ook medeverantwoordelijkheid voor het slagen van de cursus betekent, aan de cursusleiding of aan een voor een bepaald deel van de cursus verantwoordelijk team delegeren: 'Eens kijken wat we in de volgende sessie

gaan doen...' Volgzaamheid is voor het bereiken van het doel van de groep (het realiseren van een opdracht, het bewerken van een thema) niet alleen hinderlijk, maar in politiek opzicht ook gevaarlijk. Het doet in extreme vorm denken aan 'Leider beveel, wij volgen'. Het komt er daarom op aan dat de cursusleiding de deelnemers niet meer werk uit handen neemt dan nodig is: ook als het thema vaststaat kan in de opbouw van de cursus, de keuze en volgorde van subthema's, de leiding van bepaalde sessies, de indeling van subgroepen veel samen met of zelfs door de deelnemers worden bepaald. Dat vraagt om geduld en terughoudendheid: de verleiding voor de cursusleiding is groot om veel zelf te doen om de frustratie van langdurige groepsdynamische processen te vermijden. 'Te weinig geven is diefstal, te veel geven is moord' (Cohn). Bijvoorbeeld de cursusleiding die weigert om te zeggen hoe het verder moet gaan, procedures beschikbaar te stellen, toe te staan dat groepen worden ingedeeld door aftellen, goed te vinden dat voor meerderheidsbesluiten wordt gekozen in plaats van het volhouden van het moeizame proces om tot consensus te komen, enzovoort; dit alles helpt de deelnemers om zelf

actief te worden, conflicten te risiceren en het eigen 'chairpersonship' te verwezenlijken. De terughoudendheid van de leiding bevordert de mondigheid en de verantwoordelijkheid van de deelnemers. En het is precies dat wat binnen TGI politiek gezien wordt gewenst om een passieve consumerende houding en een onbewuste schoolse mentaliteit tegen te gaan.

De moeilijkste les van TGI lijkt nog steeds de basisdemocratische opdracht van het participierend leiderschap te zijn: iedere deelnemer aan een cursus, team, college enzovoort, doet er in gelijke mate toe. Alle zijn leiders. De officiële leiding in opleidingscursussen is er 'alleen maar' voor om er op te letten dat axioma's, postulaten en hulpregels en de dynamische balans in acht worden genomen, dat dus werkelijk TGI plaatsvindt. Deze persoon beschouwt zichzelf verder als deelnemer van de groep, niet als tegenover hen staand of als hun voorzitter. Na de TGI-opleiding is de moeilijkste opdracht: in leidinggevende rollen in het eigen werk, als het enigszins kan, een cultuur te creëren van vertrouwen en samenwerking, gebaseerd op partnerschap en participatie en leiding te delen. Ik heb een

keer aan het begin van een cursus, toen de verantwoordelijke van het conferentieoord binnenkwam en vroeg: 'Wie is hier de leider?' eerst gezwegen en toen geantwoord: 'Hier zijn alleen maar leiders'. Dat maakte die vrouw onzeker, ook al had ze zelf al eens een TGI-cursus meegemaakt. Het is ondanks al het gepraat over democratie in onze samenleving nog steeds voor de meeste mensen nauwelijks voorstelbaar, dat een team de noodzakelijke leiderschapsfuncties gezamenlijk en met flexibele rollen op zich neemt. Of men met leerkrachten of met de leiding van een bedrijf spreekt, met dirigenten of met burgemeesters - allen wijzen regelmatig de mogelijkheid af van het gezamenlijk, radicaal en op basis van partnerschap delen van invloed, van leiding. Leiding is een functie, die in geen geval geïnstitutionaliseerd en aan een persoon gebonden moet zijn. De leiderschapsrol kan en zou ook moeten wisselen, eventueel tijdens een sessie en spontaan, voorzover er behoefte aan is en de competentie aanwezig. Precies hierop mikt de kritische aanpak van TGI. Dat hoeft niet tegenstrijdig te zijn met de overweging dat voor bepaalde taken, bijvoorbeeld representatie naar buiten, afspraken worden gemaakt voor langere tijd.

De moeilijkste les van TGI lijkt nog steeds de basisdemocratische opdracht van het **participierend leiderschap** te zijn.

Er zijn ook grenzen aan basis-democratische verhoudingen. Zo heeft ook het RCI een voor een bepaalde tijd gekozen bestuur. In grote groepen en in de maatschappelijke context moeten directe en gedeelde democratie elkaar aanvullen.

2.4.2 | Dat 'storingen' voorrang krijgen is in overeenstemming met het door Cohn steeds weer ingebrachte realiteitsprincipe. Het begrip impliceert dat iets of iemand gestoord wordt of stoort. Aangezien een TGI-groep steeds en expliciteit met een thema, een project of een opdracht aan het werk is, gaat het om een storing in het werken met de taak en van degenen die zich met die taak willen bezig houden. 'Vijanden' die het project willen torpederen, kunnen storingen veroorzaken, net als er storingen kunnen ontstaan bij individuen, door hun subjectieve beleving van situaties van doelgerichte samenwerking, of vanuit de dynamiek in de groep, bijvoorbeeld in de vorm van een krenking. Iedereen die weet hoe lang krenkingen kunnen nawerken in een groep als ze niet besproken worden, zal begrijpen hoe belangrijk het is dergelijke storingen zo snel mogelijk openlijk aan te gaan. Zonder hier alle denkbare storingen op te noemen is het makkelijk te bedenken dat het werk in een groep, een team enzovoort, steeds weer bedreigd kan worden door storingen van binnen of van buiten. Zonder conflicten en de oplossing ervan komt de voortdurende uitwisseling en afstemming van belangen niet verder. Politiek is - naast de eigenlijke opgave om nationale problemen aan te pakken -

er steeds weer op gericht om storingen aan te pakken - of ze onder het tapijt te vegen. Dit laatste lost een probleem niet op, maar staat - vaak niet meer identificeerbaar doordat wat verdrongen is onbewust terugkomt - een oplossing in de weg of produceert instabiele schijnoplossingen. Een overal voorkomende en zeer ernstige storing vormen vooroordelen. Het hoort bij goed TGI-werk om deze te laten afnemen.

Hoeveel tijd de directe aanpak van storingen ook kost en in eerste instantie het constructief verder werken lijkt op te houden, het is toch van groot belang om duurzame en voor alle deelnemers bevredigende oplossingen te vinden. Wanneer bijvoorbeeld op bepaald moment overal protesten van 'woedende burgers' opflakkeren, hangt dit niet zelden ermee samen dat betrokkenen niet of niet op tijd geïnformeerd zijn en niet in de dialoog zijn betrokken. Het ontbrak dan aan transparantie van informatie. Burgers storen omdat zij voordien geen kans hadden deel te nemen aan de zoektocht naar passende oplossingen. Burgermoed is een van de centrale leerdoelen van TGI, waar Cohn steeds weer op wijst. In TGI-cursussen kan echter soms een 'dictatuur van storingen' ontstaan, als deelnemers ontdekken dat ze zichzelf m.b.v. een storing kunnen inbrengen: 'Ik heb een storing...' Ze moeten echter leren dat storingen opgevat moeten worden als storingen van het gezamenlijke project en het alleen zinvol is om ze te melden als ze het coöperatief samen werken aan het thema, de

gemeenschappelijke opdracht, in gevaar brengen.

2.5 | Van duidelijk politiek gewicht is de zogenoemde 'Globe'. Waar het zonder meer duidelijk is dat politiek steeds te doen heeft met individuen (Ik), met de samenleving, een volk, een internationale gemeenschap enzovoort (Wij) en voorliggende vraagstukken en opgaven (Thema), wordt de omgeving gemakkelijk vergeten. Hierbij gaat het niet allen om de meestal relatief onschuldige omgeving zoals een kabinetszaal, een parlamentsgebouw, of een conferentieoord, een stad of een landenschap, maar ook om toestanden in de wereld zoals bijvoorbeeld een economische crisis, hongersnoden die zich slechts schijnbaar ver weg bevinden, als ook de enorme economische opbloei van een land. Cohn beklemtoont niet alleen de samenhang tussen alle fenomenen van de wereld - 'Alles hangt met alles samen' (holisme) -, maar ook hun (meestal wel onbewuste) invloed op ieder van ons en op onze samenwerking. Daarom is voor haar internationale samenwerking en TGI als leermodel voor intercultureel en internationaal samengestelde groepen zo belangrijk. TGI zou moeten stimuleren om mogelijkheden voor allerlei verbindingen via netwerken bewust te benutten. Ziemann wijst nadrukkelijk op TGI als middel om begrip tussen volkeren te bevorderen.

Samenvattend sluit ik mij aan bij Helmut Johach: 'De vraag naar de politieke dimensie van TGI kan, afhankelijk van de veranderende maatschappelijke omstandigheden, van tijd tot tijd anders gesteld worden - ze kan niet worden losgelaten'.

Literatuur

Van Ruth C. Cohn worden hier alleen teksten genoemd waar de citaten uit genomen zijn. In vrijwel alle teksten van haar zijn echter politieke uitspraken te vinden.

Brühlmann-Jecklin, Erica

Ruth C. Cohn. Gespräche und Begegnungen, Oberhofen (CH) 2010.

Cohn, Ruth C.

Brief aan de schrijver, 3-12-1982 of 15-1-1983, 5

Cohn, Ruth C.

in Brühlmann-Jecklin 2010, 109-114

Gottschall, Dietmar

Konflikmanagement. Die dynamiek des Misstrauens, *Themenzentrierte Interaktion* 3/1989,2,14-25.

Johach, Helmut

Historische und politische Grundlagen. In: Schneider-Landolf, Mina/Spielmann, Jochen/Zitterbarth, Walter (Red.): *Handbuch Themenzentrierte Interaktion*, Göttingen 2009, 27-32, hier: 32.

von Kanitz, Anja

3.Axiom. In: Schneider-Landolf e.a. (Red.), 2009, 93

Krämer, Manfred

Ruth Cohn im Gespräch... In: *Themenzentrierte Interaktion* 16/2002,1,16-29, hier:20-23.

Krämer, Manfred

TZI und Politik. In: *Themenzentrierte Interaktion* 14/2001,2,23-34.

Krämer, Manfred/Zitterbarth Walter

Ist TZI politisch? In: *Themenzentrierte Interaktion* 20/2006,1,8-15.

Löhmer, Cornelia/Standhardt, Rüdiger (Red.)

Zur Tat befreien. Gesellschaftspolitische Perspektiven der TZI. Gruppenarbeit, Mainz 1994.

Löhmer, Cornelia/Standhardt, Rüdiger

TZI-Die Kunst sich selbst und eine Gruppe zu leiten. Einführung in die Themenzentrierte Interaktion. Stuttgart 2006, 107-113.

Schulz von Thun, Friedemann:

Nachruf. In: Brühlmann-Jecklin 2010, 160-165, hier:164.

Stollberg, Dietrich

Ich leite, du leitest - wer leitet? In: *Themenzentrierte Interaktion* 12/1998,1, 88-97.

Ziemann Yitzchak

Völkerverständigung durch TZI. In: *Themenzentrierte Interaktion* 16/2002,1, 161-168

Zitterbarth, Walter zie bij Krämer